

TRANSILVANI'A.

Fóia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu.

Acésta fóia ese câte 2 cóle pe luna si costa 2 florini val. austr., pentru cei ce nu suntu membrii asociatiunei.

Pentru strainatate 6 franci (lei noi) cu porto postei.

Abonamentulu se face numai pe câte 1 anu intregu.

Se abonédia la Comitétulu asociatiunei in Sibiiu, séu prin posta séu prin domnii colectori.

Sumariu: O excursiune botanica in Romani'a si Dobrogea. — Despre macedo-romani. — Despre figur'a adevérata a lui Stefanu-celu-Mare. — Darwinismulu. — Oda la desvelirea statuei lui Ioanu Eliade Radulescu. — Procesu verbale alu comitetului Asociatiunei, tinutu in 13 Maiu n. — Catalogu alfabeticu asupr'a càrtiloru aflatóre in bibliotec'a Asociatiunei transilvane, (diarie politice).

O excursiune botanica in Romania si Dobrogea,

de Dr. A. P. Alexi.

II.

Ceva despre etno- si orografi'a si despre geologi'a Dobrogei.

(Urmare).

Alpii sunt fàra indoiéla muntii cei mai inalti, cei mai insemnati, sunt regele continentului nostru, cari servescu de o adevérata cheia pentru studiile geologice ale Europei, cari ne spunu etatea si formarea acestui continentu. Nu de mai puçina importantia sunt ceilalti muntii ce paru in adevèru o ramificare subalpina, intre cari este a se numerá caten'a nordu-ostica séu Carpatii si caten'a sudu-ostica séu Balcanulu.

Unu fluvii puternicu ce crucisiédia Europ'a vine a se alimentá din apele curgátóre din acesti muntii. Bètrànulu Istru se pòte considerá in adevèru cá o reminiscintia din acele perióde geologice, cându marea panonica domniá deserturile Ungariei si siesurile Dunarei de josu si cându s'au formatu sinurile geologice numite sinulu daco-mysianu si sinulu ponticu, cu tóte straturile loru.

Falnicu se estinde Balcanulu cu subramificarile sale dela Adri'a pàna la pontulu Euxinu, pentru a separá formatiunile triasice ale sinului Dunareanu inferioru, de sinulu numitu Maritia. Formatiiunile sale metamorfice de sisturi si calcaru, preperate ici colea cu sisturi cristalinice, apoi cu unele parti de gneiu (gneiss), granitu si porfiru; aceste formatiuni din tienutulu Iskerului cá si cele metamorfice dela nordu-vestu, invelite in gresu rosiiu si de calcaru jurasicu compactu; si in urma cá si formatiunile dela nordu si nordu-ostu, avute in creta, gresu verde, marna argilósa si calcaru orbituliticu; tóte acestea formatiuni ce se inaltia ici colea in piscuri de stànci erup-

tive dela 1000—2600 metri, dau la sudu o multime de isvóre calde, ér' spre nordu adapa Dunarea cu o multime de riuri si riuretie. In urma dau o frumósa si abundanta vegetatiune, care léga dupa cumu dice d. Janka pe botanistu, de locu, cá prin farmece din poveste.

Dar' nu mai puçinu falnicu se intindu Carpatii, dupa ce Dunarea 'i separédia de alpi, spre resaritu si spre nordu, pàna ce se perdu in siesurile Rusiei occidentale. Panoram'a ce ne infatiosiédia acesti muntii locuiti in mare parte de romani, atátu prin vaile si càmpurile loru, càtu si in siesurile estinse la pólele loru, este un'a din cele mai pitoresci si mai atragátóre. Cea mai importanta parte din Carpati este cea mai frumósa cununa, ce incungiura Transilvani'a de tóte pàrtile, in form'a unui tetragonu, si formédia din dens'a cea mai frumósa, cea mai pitoresca si cea mai interesanta fortarétia naturale, ce numai se pòte cugetá.

Dar' nu numai pentru frumsetie naturale sunt importanti alpii Transilvaniei. O massa puternica de gresu (gneiss) invelita si insoçita de sisturi micacee, argilóse si de hornblendu, insoçita de calcaru granulosu, ici colea de grauvacke, de etage de granitu, granulitu si stànci porfiroide, — isi ridica piscurile sale maretie pàna 2500 m. trimitiendu spre centrulu Transilvaniei formatiuni terciare fórte varii.

O multime de riuri si riurele se varsa din acesti muntii in Dunare, carea prin actiunea sa fisica pururea vigurósa si energica, a contribuitu la formarea sinului de josu dunareanu, la formarea sedimenteloru din multe siesuri estinse pe ambele maluri ale lui si in urma a contribuitu la formatiunile geologice ale Dobrogei

Varietatea compositiunei geologice a acestoru muntii este de mare importantia, nu numai pentru avuti'a de metale ce se esplotédia din sinulu loru; nu numai pentru vegetatiunea atátu de prodigiósa ce procurédia naturalistului deosebitu interesu si'lu invita la studiu; dar' este importantu a cunósce formatiunile geologice, pentru

cà stau in mare legatura cu cele dela malurile Dunarei si nascute prin influintia Dunarei.

Celu ce voiesce se studieie tienutul Dunarei de josu si in specie Dobrogea, trebuie se tina socotela de ambele acestea ramificari alpine, ale Bulcanului si ale Carpatiloru, si de influintiele loru asupr'a modificariloru geologice din tote periodele intemplate la gurile Dunarei si tienuturile pe unde dens'a si-a versatu apele.

Dintre tote tienuturile ce apartienu la fluvii insemnate, precumu este Dunarea, nice unulu nu este in stare se explice in unu gradu asiá de mare istoria dezvoltareii continentului nostru in unu spatiu asiá bine circumscrisu. Nice o parte a Europei nu este asiá intimu legata cu Asia, precumu sunt in fapta tierile Dunarei de josu prin particularitatea formatiuniloru celoru mai prospete. Nicairi nu apare colonizarea si istoria popóreloru, dependenta in asemenea mesura dela configuratiunea si soiulu pamentului (solului), cá in acele locuri ce le percurge Dunarea impreunatore de sinuri cu unu fluviu unicu in acestu soi.*)

Dintre tienuturile Dunarei de josu Dobrogea este de cea mai mare importantia; de aceea lasu se premérga catalogului planteloru mele o scurta schitia orografica si geologica a acestei provincie noua a Romaniei.**)

O facu acést'a si din cauza, cá aici amu facutu cele mai multe si mai avute explorari botanice, si pentru cá vegetatiunea unei tieri este pendentá dela multe influentie, intre cari inse fara indoiea cea mai insemnata o are pamentulu (solulu), adeca formatiunile geologice.

Configuratiunea teritoriului Dobrogei, dupa cumu dice P. S. Aurelianu,***) este variata si infatiosiedia serii de undulatiuni. O multime de vai roditore si recorose strabatu despre Dunare in interiorulu tierii. Localitatile de pre tiermuri Dunarei sunt supuse innecariloru, candu se revarsa fluviulu. Friguri palustre bantuescu localitatile in urm'a acestoru versari de ape.

Dobrogea este impartita in doue judetie: Tulcea si Constantia; ea are unu arealu de 14,758 chlm. patrati, cuprindiendu si delta Dunarei cu 2027 chlm. patrati.

Dupa recensimentulu dela 1879 Dobrogea are 106,943 locuitori apartienatori la 12 comune urbane, 254 comune rurale si 348 sate. Poporatiunea nu este egal de desa. In judetiulu Tulcei vinu chlm. p. 13'5 ér' a Constantiei 4'5 locuitori. Dupa nationalitati sunt:

Romani	31,177
Bulgari	28,712

*) K. F. Peters. Donau, Vorwort.

**) Acést'a schitia o reproducu in mare parte dupa „Familia“ d-lui I. Vulcanu Nr. 84, 85, unde amu publicatu o seria lunga de articuli sub numirea: „Suveneri si notitie de caletoria in Romania, Transilvania si Dobrogea.“

***) P. S. Aurelianu. Tier'a nostra, schitie economice, ed. II-a, 1880.

Turci	16,483
Lipoveni	10,958
Tatari	6,549
Rusi	6,162
Greci	3,195
Germani	2,471
Evrei	1,951
Armeni	803
Alte nationalitati	308.*)

Afara de marea Négra si de Dunare, de cari este inchisa Dobrogea, si afara de lacurile cele multe, ape curgátore n'are de ceva importantia. Drumuri de comunicatiune sunt forte puține. Cale ferata numai dela Cernavoda la Constantia.

Studii geologice mai importante asupr'a Dobrogei, au facutu eruditulu meu profesoru de mineralogia si geologia dela universitatea din Gratz Dr. K. F. Peters, publicate mai antaiu in analele Academiei c. r. de sciintie din Vien'a, apoi in Oest. Revue**) si la 1876 in biblioteca scientifica internationala.***)

Imi permitu a impartasi la acestu locu unu estrasu scurtu din acele studii, séu mai bine disu, o scurta dare de séma despre studiile geologice cunoscute pana acum'a.

Amu disu mai susu, cumcà Balcanulu si Carpatii formedia acele insemnate catene de munti din Europ'a, printre cari curge betranulu Istru si dela cari primesce densulu insemnate riuri si riuletie. Formatiiunile geologice ale acestoru munti au contribuitu si contribue neincetatu la nascerea formatiuniloru dunarene, cu cari sta in legatura mai deaprobe si structur'a geologica a Dobrogei.

De si configuratiunea geografica ne indica Dobrogea cá apartienendu la continuitatea Balcanului, cu care altucumu este inruditu geologicesce, cá si cu Carpatii, — totusi geologi'a ne dovedesce, cumcà acestu petecu de pamentu a fostu chiaru si in timpuri vechi geologice de sine statatoriu. Dobrogea formase chiaru si in period'a sarmatica si pontica, o insula cu totul separata de tienutul cretosu subbalcanicu. In period'a pontica era atatu de josa, incatu masele argilose sedimentate pe acele timpuri, le aflamu astadi 300 m. preste nivelulu marei. Chiaru si pe timpulu diluviului, candu se forma Löss-ulu, ave o stare afunda, ma in genere se pote afirmá, cá in raportu cu Marea nici odata nu s'a aflatu mai susu decumu se afla astadi, din contra, a fostu o epoca, in care dupa ce s'au formatu terasesele de Löss cari ingradescu Pontulu pana la inaltime de 10—50 m., si dupa ce s'a excavatu sinulu ponticu modernu, Mediteran'a a statu celu puțin cu 20 m. mai susu cá astadi. Inse au trebuitu se intrevina schim-

*) P. S. Aurelianu. Tier'a nostra.

**) Reisebriefe eines deutschen Naturforschers aus der Dobrogea. Oest. Revue 1865, IV—VII 1866 K. F. Peters.

***) Die Donau und ihr Gebiet, eine geologische Skizze v. K. F. Peters, Professor an der Universität in Gratz, pag. 334—372.

bari repedi si insemnate, atât la fundulu câtu si la tiermuri Mediteranei, cari se aduca cu sine scaderea apei marine si a Pontului Euxinu si cu acést'a o dirupere fluviatila a intregi table de Löss ponticu.

Dobrogea are munti, a càroru inaltime in unele locuri sunt pâna la 495 m. éra in alte locuri 2—300 m. In partea nordica forméza grupuri séu unu sistemu intregu bine ordinatu. Acést'a tiéra a fostu lipsita de cultura inalta inca din timpurile antice. Inca Traianu si succesorii lui au consideratu acést'a tiéra de semibarbara si tóte interesele erau sacrificate intereselor strategice ale legiuniloru postate aci. Venetianii si Genuesii s'au multiamitu cu intemeierea unoru puncte fortificate la tiermuri. Navigatiunea moderna a avutu puçina grigia de interesele unei tieri supuse Portiei. Asiá a remasu acést'a tiéra necunoscuta pâna la 1854, cându cu ocaziunea resboiului de Crimu popórele occidentali au descoperitu din nou acést'a mica tiéra.

Muntii Dobrogei se intindu dealungulu tieri pâna la gurile Dunarei (Delta), unde se termina in unu grupu de munti cu vâruri pâna preste 500 m. (Sakar-Bair are 515 m.*), cari se numescu muntii dela Tulcea si Babadag.

Ajungèndu la Silistr'a, de unde incepe Dobrogea, se constata, cumcà dealurile de aci sunt compuse din straturi ce apartieniu formatiunei cretóse, ér' la basea straturiloru de Löss vinu la ivéla straturi jurasice cu multu mai pronuntiate decátu la Rusciucu.

La Rassova tóte vaile câte se deschidu in Dunare sunt taiate in calcaru si marna, cari prin resturi organice fosile dovedescu a apartiené in parte la etagiulu Malm si in parte la Tithonianu. Aceste se ridica in unele locuri mai in lâintrulu tieri chiaru si preste nivelulu Lössului, carele ajunge aici la 170 m. elev. numerându-se aici si tumuli (turc. Tepe) artificiali construiti pe Löss, dintre cari cei mai insemnati se afla in apropierea Dunarei.

Celu mai frumosu etagiu de Malm se afla in stâncile (rocele) dela Cernavoda, de unde Dunarea incepe a'si luá directiunea sa nordica si unde s'au descoperitu mai multe conchilii (*Diceras monstrum*, *Pteroceras Oceani*).

Nu mai puçinu interesantu este calcarulu albu dela Topalo avutu in Brachiopode, la jumetate calea spre Hirsov'a, unde pe stânci se afla ruinele próspete ale unei fortaretie cându-va vestite. Sprè interiorulu tieri, circa 1 $\frac{1}{2}$ mila nemtiésca spre ostu dela Topalo se inaltia unu grupu de munti Allah-bair (muntele lui D-dieu) compusu in parte mai mare din calcaru albu apartienatoriu formatiunei cretóse-superióre. La bas'a acestui grupu incepe unu sistemu compusu din vechi sisturi-verdi si de Grünstein (pétra verde), carele se trage de aici spre nordu pe sub Löss si ajungèndu la marginea sudica a insemnatiloru munti dela Babadag, ajunge la cea mai mare diffusiune.

Muntii dela Babadag se numescu si silvanali dela frumósele paduri cu cari au fostu acoperiti acesti munti, cari inse au cadutu in cea mai mare parte prada devastarei popóreloru câte au navalitu si s'au perindatu pe aici in toti timpii. Mai multu inse le-au devastatu Tartarii colonisati aici la 1855 si Cerchesii importati aici la 1864.

Acesti munti compusi in parte din marna si calcaru siliciosu apartienatoriu la formatiunea medie de creta, si prin aceste roce impreunati fórte strinsu cu terâmurile subbalcanice, nu impunú intru atât'a prin inaltimea loru, carea numai in puçine puncte intrece preste 350 m., dar' mai multu impunú prin estensiunea si compacti'a loru. In estensiunea loru dela W. N. W. spre O. S. O. ocupa intrég'a latime a tieri, circa 7·3 miluri nemtiesci, avendu latimea cea mai mare de 1·9 miluri nemtiesci. La marginile longitudinale ale acestoru munti se manifesta mai bine complicati'a structurei geologice a Dobrogei. La marginea dela sudu unu valu puternicu din porfiru-quartiosu separédia acele sisturi-verdi de càtra formatiunea cretósa, mai la suduvestu se mai asociédia si o stâncarie de granitu de mare afinitate cu Syenitululu dela Vitos si formédia aici cea mai inalta culme a tieri (Salkar-bair de 515 m.), ér' in urma se mai asociédia si nisce portiuni mici de calcaru jurasicu si portiuni de Trias, ce se ivescu ici colea din Löss. La marginea nordica sunt compusi mai multu numai din calcaru apartienatoriu formatiunei triasica-media si inferióra.

O icóna interesanta ne infatiosédia regiunea nordu-ostica a Dobrogei dela Delt'a Dunarei. Lössulu acopere si aici pàrtile formatiunei Trias, de sub care ese la ivéla ici o stâncã piedisia, colea unu conu singuraticu, ér' la tiermurile Deltei se desvelesce intréga. La satulu Catalni-nemtiescu se afla sistu halobienicu, pe stâncós'a insula Popu din laculu Rasimu se afla adeveratu calcaru conchiliaru (*Muschelkalk*) fórte avutu in fosile, pe muntele numitu Denistepe (culmea Marei), de o elevatiune de 237 m. se afla o specie de gresu, care trece mai multu in Lias nealpinu, ér' la marginea extrema spre ostu la gur'a riuletului Dunavetiu se afla o banca de calcaru jurasicu-superioru carele prin colórea lui intunecata si cu multe fosile animale sémena multu cu Malmulu-moscoviticu. Sirulu de munti particulari numiti Bestepe (cinci culme), acoperiti ici colea cu frumóse paduri, formédia marginea sudica dela Delt'a Dunarei. Acesti munti, cu cea mai mare inaltime de 254 metri, cari se intindu in directiunea principala a muntiloru din Dobrogea, au fostu unci notati de cartografii de mai inainte, pentru cà densii sunt mai aprópe pentru caletorii de pe braçeale Deltei, Sulin'a si St. Georgiu. Sunt compusi din gresu brunu apartienatoriu formatiunei Trias inferióra. De insemnatu este departarea pâna unde se estinde acestu gresu, pâna pe insula sierpiloru, ce se afla la o departare de 4·5 miluri nemtiesci. Asemene se afla la Tulcea o stâncã cunoscuta de multu cá impededamentu pe Dunare.

*) C. J. Jirecek, Geschichte der Bulgaren, Prag 1876, pag. 12.

Interesant este pentru geologi si acelu grupu de munti ce se intinde dela Tulcea, Isaccea si Babadag spre Brail'a si unu ramu spre Galati, cari se numescu muntii Macinului. Acesti munti nordu-vestici sunt insemnati nu intru atatu pentru multimea masselor de compusetiune, catu pentru natur'a lor. Bas'a lor este compusa din granitu si gneiu (gneis), cari forméza in apropiare de Greci inaltimi pàna preste 479 metri. Dar' nu pentru inaltimile acestea sunt insemnati acesti munti, ci pentru cà partea lor vestica, de càtra Macinu, are nisce còste ce sunt fòrte pezisie, sunt apròpe verticale. Spre sudu urmédia o compositie de Phyllit, Quarzit si unu sistu argilosu paläozoicu, in care credi cumcà la fia-care pasu trebue se descoperi fosile apartienatòre formatiunei inferiòre carbonifere, éra de aci mai spre sudu totu feliulu de formatiuni triasice. Acea parte inse care se inaltia indata lãnga Dunare in conture atatu de pronunciate, este compusa din Melaphiru in massa fòrte compacta ce se amesteca ici colea si cu straturi triasice. Formatiuni eoçånice si mioçånice, precumu si stãnci de Trachyt lipsescu de totu.

Importanti sunt tiermurii Marii negre dela Constanti'a, cari se caracterisédia prin asiã numitele etage sarmatice, cari asemene sunt acoperite cu Löss si avute in fosile (Tapes Gregaria) si cari infatiosiédia deplinu aspectulu de calcaru panonicu, bogatu in Nullipore.

Unu fenomenu deosebitu interesantu ne presenta formatiunile ce se afla in distantia de 1.5 miluri nemtiesci spre nordu dela Constanti'a, unde se vede formatiunea de creta superiòra in form'a ei nordu-vestu-européna. Cret'a ce se afla la tiermurii lacului Canar'a, formandu rupturi de 2—4 metri de inalte, nu se pòte afirmá a fi creta de scrisu, inse este de o colóre deplinu alba, fòrte bine stratificata, care colorédia bine, de si contine argilu si e impluta cu bucati de cremene. Acést'a creta este avuta in conchilii (Belemnitela mucronata, Ostrea vesicularis). A fostu o mare norocire déca acésta interesanta formatiune a resistatu atát'a timpu la tóte loviturile produse de talazurile Pontului Euxinu, cari s'au multiamitu cu spalarea calcarului de invelitòrea de Löss.*)

Interesanta este la acésta formatiune impregiurarea, cà de sub banc'a de varu esu mai multe isvòre de apa

*) Sub numirea de Löss ce vine desu inainte in acestu capitulu, este a se intielege o formatiune geologica diluviala, compusa din arena fina séu din lutu pulverisatu si de o colóre sura galburie, care lutu se formédia cu deosebire din o substantia argilòsa amestecata cu $\frac{1}{6}$ parte calcaru-acidulu carbonicu si $\frac{1}{6}$ arena micacea si cuartiòsa. Ocura cu deosebire in tienutulu Renului si ajunge alta-data pàna la grosime de 2—300 urme, inse este lipsitu de form'a paturòsa, precumu au celelalte formatiuni sedimentarie. De multe ori se gasescu in Löss si fosile pr. Mamuti, Rinoceri, si fòrte adeseori este avutu in totu feliulu de conchilii.

dulce de o calitate eminenta si fòrte abundante. De aceea acestu lacu a servitu cu deosebire in timpu de resboie de etappe pentru trupele ce se aflau dela Varn'a pàna la Babadag.

Amu facutu amintire mai susu, cumcà Dobrogea nu are fluvii de mare importantia. Intre puçinele riurele amintescu „Dunavetiulu“, carele se vérsa in Rasimu. Acést'a a avutu insemnate in navigatiunea trecutului, càndu Genovesii erau domnii tiermuriloru acelu lacu si càndu naile lor puteau intrá in lacu, cáci nu erá inchisu la gura cu impluturi de nasipu precumu este astadi. In urma facu amintire si de riuletiulu, séu mai bine disu, pareulu ce se varsa la Cerna-Voda si carele are acésta numire, séu se mai numesce dupa limb'a turcésca Caras (apa négra). Acést'a inca a jucatu càndu va unu rolu mare. Inse atunci se compunea din apele ce isvorau din Lössulu Constantiei si a fostu insemnatu, pentru cà ap'a lui formá unu riurelu destulu de mare intre Cerna-Voda si Constanti'a, care a formatu o vale de insemnate istorica, pentru cà pe aici au fostu comunicatiunile dintre Dunare si mare in toti timpii. Pe inaltimile ce ingradescu acésta vale, se afla cei mai multi tumuli artificiali, cari ne vorbescu cu destula elocentia despre esistenti'a unui poporu stravechiu. Pe la anulu 1830—1840 se ventilá intre Austri'a si Turci'a planulu de a se deschide pe aci unu canalu, se vede inse cà finantiele erau camu desecate la ambele staturi, càci a remasu nerealisatu. La 1865 o societate englesa a càstigatu dela Turci'a nu numai concessiunea pentru construirea unei cài ferate intre Cerna-Voda si Constantia, dara si dreptulu sè-si ia ori càtu pamentu ii va trebui pentru folòsele sale. Lasa cà englesulu a sciutu folosi acestu dreptu.

Construirea unui canalu pe aci pàna in Marea négra aru favorisá-o chiaru natur'a acestei vai, pentru cà in interiorulu tiei are o basa sub nivelulu Dunarei. Acést'a se cunòsce de acolo, cà e plinu de mlastine si balti. Asemenea ne constata acést'a si numerii ce indica diferitele inaltimi ale sínelor dela drumulu de feru; acesti numeri incependu dela Cerna-Voda spre Constanti'a sunt 16, 10, 24 si 60 metri.

Urmarele ce le aducu apele stagnante din interiorulu acestei vai sunt fòrte daunòse, sunt multimea de morburi tifoide ce stirpescu populatiunea acestui tienutu. Esemplu este Megidie cea in florita de alta-data, care astadi abia are preste 1000 locuitori, pre càndu alta-data avea cu diecile de mii. Construirea liniei ferate in locu se micisoredie a inmultitu reulu, pentru cà impedcàndu si mai multu scurgerea apelor stagnante prin diferite impluturi, a facutu cá bólele paludine sè se inmultiesca. Contr'a acestoru bóle, dupa a mea parere, numai o doftoria este, inse o doftoria radicala, anume desfundarea si scurgerea apelor stagnante cu ori-ce pretiu, si atunci poporatiunea de aci va fi scutita de bóle, va prosperá.

„Clim'a Dobrogei — dice d. Aurelianu la pag. 330 din Tiér'a nóstra — are mare asemenare cu a Ro-

maniei si in specialu cu a judetieloru Ialomiti'a si Brail'a. Primavér'a este timpuria si tiene puçinu cá si tómn'a... Érn'a este scurta si potrivita..“

O lipsa din cele mai simtitóre atátu pentru clim'a càtu si pentru agricultur'a Dobrogei este lips'a de paduri, cu deosebire in interiorulu tiei. Lips'a de paduri dupa ultimulu cuventu alu sciintiei aduce lips'a de neguri si de apa. Lips'a de neguri, ploi si apa aduce seceta si lipsa de vegetatiuni prodigióse. Este unu faptu constatatu prin sciintia, cumcà unu tienutu cu càtu are mai multe paduri, cu atátu si pamentulu este mai bine adaptu cu apa si cu atátu este mai producatoriu in totu felulu de vegetatiuni.

Plantele au darulu de a transpirá cantitati insemnate de abori prin frundiele si prin alte organe ale loru. Cu càtu unu arbore are mai multe frundie si unu tienutu este mai avutu in arbori frundiosi, cu atátu se produce mai multu aboru, carele la rendulu seu produce cunoscutele fenomene meteorologice apóse pr. róua, plóie, etc. Cantitatile de abori ce le transpira o padure in o singura di, sunt fórté insemnate si se potu apretia de acolo, càci la unu singuru arbore bine desvoltatu s'a calculatu cumcà transpira pàna la 100 kgr. de apa.

Odinióra Dobrogea avé destule paduri, astadi inse este devastata. Acésta impregiurare nu numai a facutu se sece isvórele, dar' a facutu se fia espusa la o seceta tropicala. De ací urmédia, cà o mare parte din pamentulu ei remane secu si necultivatu si cumcà pastorirea a inflorit, pe càndu agricultur'a a datu indareptu.

Puçinele paduri ce le are Dobrogea, sunt compuse la Dunare din salci, anini (arini), ér' cele din interiorulu tiei mai cu séma din stejari, pre lângá care se mai afla carpínu, ulmu, popu si jugastru.

Déca guvernulu romanu voiesce se faca din Dobrogea in adeveru o tíera agricola, atunci dupa a mea parere, are se grigiésca :

- a) cá sè se puna capetu pustiirei padurilor;
- b) cá sè se plantedie paduri in tóte locurile sterpe.

Plantarea de paduri s'aru face mai cu succesu si in modu mai practicu, déca deocamdata la inceputu s'aru planta numai acele specii de arbori, cari se prindu si crescú mai usioru. Celu mai bunu arbore carele cresce mai repede, carele in càti-va ani aru face paduri intregi si carele in modulu acest'a aru recompensá in puçini ani ostenelele puse la plantarea lui, este salcâmulu (acatiu selbaticu, *Robinia pseudo-acacia*). La scutulu acestui arbore, carele anu disu cà cresce si se desvólta de minune repede, s'aru puté cresce si astu-feliu de arbori pr. stejaru, carpínu, fagu etc. càror'a le trebuiesce altucumu timpu mai indelungatu cá se crésca si sè se desvólte in paduri.

(Va urmá).

Despre macedo-romani.

Limb'a nóstra are numai doue dialecte, pe celu daco-romanescu vorbitu si scrisu dincóce de Dunare pàna susu in Carpatii superiori, pàna in riulu Nistru si chiaru dincolo de acela, apoi pe celu macedo-romanescu vorbitu in o parte a Macedoniei, in Tesali'a, in Epiru si pàna in suburbiile Atenei. Ar fi si celu din Istri'a, care inse dispare pe anu ce merge.

Noi ne ocupamu prea puçinu de macedo-romani. Spre marea nóstra dauna, daca o amu cunósce. Cei din Bucuresci se ocupa de limb'a macedo-romana, noi nu. Eminentele nostru filologu Timoteiu Cipariu, ne-a trasu de repetite ori atentiunea la acelu dialectu, se pare inse cà noi ne facuramu urechi'a tóca.

In anulu 1863 repausatulu Dimitrie Bolintinénu publicase in a dou'a editiune gramatic'a lui Michailu G. Boiadgi, aparuta mai antaiu in an. 1813 in limb'a gréca si germana. Tragemu atentiunea literatiloru nostrii la acea carte prin reproducerea titlului si a prefatiunei, cumu si la dedicatiune, pretrucá cine voiesce, se si-o póta castiga. Alaturamu totuodata din „Romani'a libera“ dela 3/15 Decembre 1881 o corespondentia din muntele Pindu despre impregiurarile actuali ale romaniloru din acelea provincii.

Romanische

oder

Macedonowlachische

Sprachlehre

Verfasst und zum ersten Mahle herausgegeben

von

Michael G. Bojadschi,

öffentlichen griechischen Lehrer der hiesigen National-Schule.

PREFATIA.

Michaelu George Boiadgi, romanu din Macedoni'a, este celu d'intaiu ce a facutu o gramatica in limb'a Romano-Macedona. Gramatic'a sa este tiparita in Vien'a la anulu 1813, càndu erá emigratu si traiá acolo, dandu lectii de limb'a gréca moderna. Acésta gramatica este scrisa in trei limbi, Romana, Gréca, Germana. Acestu barbatu, fiu al civilizatei si invetiati colonii din Moscopolea sau Voscopolea, a mai lasatu alte scrieri, din care traducti'a catoru-va evangeliu. Elu este celu dintaiu ce avú curagiulu se dica lumii in fati'a atátoru popóre, alu caroru interesu erá a ascunde nationalitatea romana din Macedoni'a, cà intre Slavi, Albanezi si Greci este unu poporu romanu plinu de viatia, de virtuti strábune, de nationalitate. Acésta gramatica a devenitu cu totul rara si anevoie de aflatu; unu singuru esemplariu s'a mai gasitu, dupa care invetiatiulu in litere D. Massimu a compusu o noua gramatica. D. Massimu nu apucase a terminá bine urmatórele renduri:

„Meritar-ar se o retiparésca romanii in etern'a memoria a barbatului invetiatu ce consecrà tóta viati'a sa „la luminarea natiunii sale si care fara indoire, se depuse in mormentu cu o mare amarire sufletésca, vedendu cà tóte silintiele sale fusesera desierte, de órece „compatriotií lui se aratasera surdi la chiamarile lui...“

Si D. C. Negri ce totudeun'a a avutu fericit'a si meritós'a idee de a face ceva pentru acesti romani Macedoni, se oferí a retiparí cu cheltuiél'a sa propria gramatic'a lui Boiadgi, cá unu demnu monumentu alu nationalitatii Romaniloru Aureliani.

Retiparirea dar' a acestei Gramatici o suntemu datoru d-lui Negri; amu dorí cá si alti patrioti se vie in ajutoriulu altoru opere ce sunt a se tiparí in acésta limba.

D. Bolintinenu.

Dem
Hochedelgebohrnen
Herrn

Demeter Nicolaus Edlen von Nitta.

Hochedelgebohrner Gönner!

Es ist ein unvollkommener und mangelhafter Versuch, den ich Ihnen im wärmsten Gefühle der Dankbarkeit weihe. Wahr ist es, Ihre Verdienste um mich heischen ein bedeutenderes Opfer, und auch der stärkste Beweis meiner Erkenntlichkeit würde im Verhältnisse der Wohlthaten, die Sie mir erweisen, immer sehr schwach bleiben; allein, da die Absichten, aus welchen ich gegenwärtigen Versuch erscheinen lasse, die reinsten von der Welt sind, so trage ich kein Bedenken diese wenigen Bogen demjenigen zu widmen, dem ich so vieles zu danken habe.

Was Sie mir und andern waren und sind, will und darf ich hier nicht berühren, sondern trage es in meinem Herzen so lange dieses schlägt.

Nehmen Sie gegenwärtigen Versuch als einen schwachen Beweis meiner Dankbarkeit an, und sehen Sie dabey weniger auf die Gabe, als auf das Herz womit dieselbe Ihnen darbringt.

Euer Hochedelgebohren verehrender
Michael G. Bojadschi.

Vorrede.

Jede Sprache ist ein Abdruck des menschlichen Geistes. Je mehr Sprachen man daher studirt hat, von desto mehr Seiten hat man diesen Geist kennen gelernt; desto vielseitiger wird man selbst. Daher seit Ennius das altbewährte Sprichwort: *quot linguas calles, tot homines vales.* Diese Vielseitigkeit wird keinesweges durch die Kenntniss einer Sprache, und wäre es selbst die verhältnissmässig vollkommenste, erreicht. Daher ist der Wunsch, dass die ganze Welt eine Sprache hätte, eben so übereilt von Seite des Nutzens, als er ungereimt von Seite der Ausführbarkeit ist.

Unsere walachische Muttersprache, die von etwa vier Millionen Seelen geredet wird, die aber bisher politisch zu sehr zerstückelt sind, um eine bedeutende Masse zu bilden, (wie bedeutend sind dagegen die vereinten zwei bis drei Millionen Ungarn!) die selbst in dem von Natur so glücklichen Lande, das nach seinen Bewohnern die Walachey genannt wird, so wie in der Moldau in der höhern Sphäre der Sprache der Statthalter weichen muss, hat an ihren Schwestern, der italiänischen, französischen und spanischen Sprache die sichersten Bürgen, was auch aus ihr werden könnte, wenn sie sich einst der glücklichen Pflege der ganzen Nation, Hoher und Niederer, erfreuen könnte!

Die ebenerwähnten Schwestersprachen gingen ursprünglich von gleicher, wenn nicht noch grösserer Unbeholfenheit und Armuth aus, wie die es noch vorhandenen ersten Versuche beweisen. Und nun ist z. B. die italiänische Sprache die allgemeine Sprache für den Gesang in ganz Europa, auch wo man sonst deutsch, englisch, französisch spricht und schreibt!

Weit entfernt also, dass der Wlache sich seiner Sprache zu schämen hätte, darf er sich vielmehr Glück dazu wünschen, und wenn er seinen Geist nur bildet, so wird ihm auch die Sprache willig folgen, williger als manche andere. Aus dem Ebengesagten, was auf unumstösslichen Grunde beruht, erhellt von selbst die Richtigkeit der unwürdigen Zumuthungen des Neophytus Duka, eines neugriechischen Pedanten, der, weil er selbst nichts anders kann, (*ars et lingua non habet osorem nisi ignorantem*) alle Sprachen der Welt ausgerotten möchte, um sein maccaronisches Griechisch (wie es seine eingenen Landsleute belachen) dafür zu pflanzen! Und so blind ist sein Eifer, dass er diess wünscht, während er selbst die Wlachen für bildungsfähiger und besser erkennt, als seine eigenen Griechen! Nur in dieser Verblendung und lächerlichen Unwissenheit kann er, wie herausfordernd, fragen: Wo denn der Wlachen Land, Stadt, Priester, Gesetze, Adel etc. sey? —

Doch berührt nur müsste diese anmassende und lächerliche Unwissenheit des Sykophanten werden; Widerlegung braucht sie nicht. Wären die Wlachen Hottentoten, so bleibt ihnen doch immer das Recht und die Pflicht, sich durch ihre eigene Sprache, als durch das zweckmässigste Mittel, zu vervollkommenen. Wir haben dieser Sprache aber schon oben den Rang neben der wohlklingendsten aller neuen Sprachen mit Recht angewiesen, und vier Millionen Wlachen sind keine unbedeutende Volksmasse, am wenigsten für einen Griechen, dessen Sprachgenossen selbst die Zahl der obengenannten kaum übertrifft.

Um nun auf meine Arbeit zu kommen, so habe ich hier die Grammatik der Macedonowlachischen Sprache liefern wollen, wie sie überhaupt im Süden der Donau üblich ist. Daraus wird die Vergleichung mit den Norddonauischen Mundarten für Landsleute, fremde Gelehrten, nicht uninteressant seyn.

Ich habe das lateinische Alphabet zur Schreibung der wlachischen Sprache combinirt, wie es alle Töchter-sprachen der lateinischen von jeher gethan.

Das lateinische Alphabet ist wenigstens nicht mangelhafter als das griechische für fremde Sprachen, und der Missbrauch desselben weniger auffallend (anständig), eben weil er häufiger und gewöhnlicher ist. (Nämlich, es wird zur Schreibung aller Sprachen des gegenwärtigen Europa gemissbraucht.)

Die ausgiebigste Abhülfe wäre freylich nur von einer lateinischen Nachahmung des Verfahrens des heil. Kyrills, wenn man nämlich die lateinischen Buchstaben: *a, b, v, g, d, e, z, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s, t, u, f*, die auch bey uns entsprechende Laute finden, zum Grunde legte; für die übrigen *ж, ъ, ѱ, Ѵ, ѱ, Ѵ, Ѵ, Ѵ*, aber, neue einfache Zeichen hinzu erfände; oder aus dem kyrillischen Alphabete, allenfalls mit einiger Modifikation ihrer Gestalt, dazu entlehnte, zu erwarten. Alle andern Abhülfen und namentlich die Combinations-Methode (zwey, drey Zeichen zusammen für einen Laut) und selbst die neuversuchte, der Theorie der Buchstaben-schrift weniger widersprechende, aber doch den Geschmack beleidigende, bloss Beschnörkelung der lateinischen Buchstaben werden immer gegründeten Einwendungen ausgesetzt seyn. Das Beyspiel des ganzen Westeuropa, dessen gründliche Grammatiker alle über diese Methode seufzen, sollte uns zur Warnung, nicht aber zur Entschuldigung oder gar zur Nachahmung dienen.

Der erste Theil enthält also die Lehre von den Buchstaben und deren Aussprache und von der Verwandlung der Buchstaben, welche in den Nennwörtern Statt findet. In dem zweyten Theile habe ich mich nach meinen Kräften bemüht kürzlich die neun Theile der Rede zu durchgehen; in dem dritten Theile habe ich kurz von der Wortfügung gehandelt. Hernach habe ich einige Gespräche in allen drey Sprachen, Fabeln und historische Erzählungen mitdrucken lassen, zur Unterhaltung und Uebung.

Wien den 1. September 1813.

Der Herausgeber.

San-Marin'a, 10 Novembre 1881.

Dommule redactoru!

Déca m'amu tinutu o luna de dile de nu v'amu scrisu, caus'a n'a fostu lips'a de materia, ci entusiasmulu de care sunt cuprinsu pentru progresulu cestiunei nóstre nationale. Si in adeveru cestiunea macedo-romana la atátu de mare gradu de desvoltare si inaintare a ajunsu, in càtu e imposibilu ori-càrui macedo-romanu, in cuno-scinti'a lucrurilor, fiindu ce acumu doi ani in urma se petreceau la romanii Pindéni, a luá condeiulu in mana si a descrie lucrurile astufeliu precumu ele esista astadi totu la aceiasi romani.

Pàna la 1879 romanii Pindéni nu aspirau decâtu la unirea cu vecinii loru greci, nu doriau nimicu alt'a, decâtu scaparea de actualulu stapànu si contopirea cu

inamiculu nationalitatii loru; si acést'a din cauza ca scàn-teile, ce se trimiteau dela Carpati spre Pindu, erau fórte slabe cá se conserve lumin'a loru pàna la inaltimile vestitului, prin bravur'a locuitoriloru, Pindu. De càndu inse acele scantei s'au intaritu prin infintiarea societatiei de cultura macedo-romane, compusa si dirigeata de cei mai illustri barbati din Romani'a libera, alu càror'a patriotismu si nobile idei pan-romaniste sunt cunoscute la toti romanii; de càndu lucrurile au inceputu a luá alta fatia si scàn-teile erau in stare cá se ajunga pàna la locuitorii Macedo-Vlachiei si se le inspire, cá prin santulu duchu, ideile, sentimentele si aspiratiunile fratiloru dela Carpati, de atunci romanii-macedoneni si pindeni nu mai simtiescu decâtu romanesc; nu mai aspira decâtu la marirea romanismului, nu dorescu decâtu a se vedé si ei desteptati din letargi'a, in cari diaceau mai pàna ieri prin intrigile veciniloru loru, a se vedé, dicu, regenerati si cá o natiune, cu deseversire deosebita de celelalte din impregiurulu patriei loru, se ocupe rangulu ce i se cuvine la viitóra sórte ce se pregatesce popóreloru din Orientu.

Spre a puté fi realizate inse tóte aspiratiunile romaniloru, primul lucru la care trebue a procede este introducerea limbei nóstre materne in biserici. Numai atunci ne vomu simtí regenerati si scapati cu totulu de influenti'a grecésca, càndu vomu avé si noi clerulu nostru care, cá reprezentantu alu natiunei romane dela Balcani si Pindu pe lãnga guvernulu otomanu, va pledá cu durere de inima, cá frate de unu sange, pentru interesele romaniloru si nu cumu se petrecu acumu lucrurile aici, in càtu sub ras'a calugarésca sè se ascunda si unu agentu panhelenistu si destructoru alu panromanismului.

Atátu de multu se simte trebuinti'a despartirei nóstre de clerulu grecescu in càtu a devenitu terminu *sine qua non*. Si precumu fãra reusirea despartirei nóstre de clerulu grecescu vomu gasí fórte mari dificultati pàna se ajungemu la punctulu ce dorimu si se fimu scutiti cu totulu de influenti'a grecésca — si potu dice cu durere de inima si se dea Dumnedieu cá proroci'a mea se fie mincinósa — cà nici odata romanii nu voru puté ajunge la scopulu ce urmarescu si a fi in stare, de a lucrá liberu pentru lucrurile loru nationale fãra a fi popriti de Danai; totu astufeliu potu dice, basatu pe mic'a mea experientia politica dar' cunoscèndu fórte bine spiritele romaniloru din Turci'a, cà din diu'a ce vomu avé fericirea se fimu reprezentati pe lãnga actualulu nostru stapànu prin cleru romanescu si a ne serví in biserica de limb'a nóstra materna, din momentulu acel'a, dicu, ori-cine va trebuí cu tarie se considere pe macedo-romani si pindo-romani regenerati cu deseversire si nesimtiendu altufeliu decâtu romanesc si ér' romanesc; ne aspirandu la altu-ceva decâtu la marirea si glori'a némului romanescu, precumu a fostu sub gloriosulu nostru imperatu Ionitia si successorii sei.

Atátu de multu va contribui la regenerarea macedo-romaniloru clerulu romanescu, in càtu precumu alta-data vestitululu astronomu Archimedes disese: „*Dos mi pa sto che tan pan chiniso*“, „da'mi unde se stau si voiú miscá pamentulu“, totu astufeliu potu dice si eu astadi: „da'mi

clerulu romanescu si voui dá pe macedo-romani regenerati pe deplinu.“

Si in adeveru ce alt'a impedece pe romanu de a'si trimite copilulu seu la scóla romana si de a declará susu si tare, inaintea vecinului seu, cá este romanu si voiesce a remané atare? Necontestabilu cá nimeni altu decâtu influenti'a clerului grecescu, pentru cá romanulu si toti crestinii din Turci'a nu se judeca de guvernú cându este vorb'a de afaceri religioase, precumu in statele constitutionale, ci de arhieriei si metropoliti, adeca de agentii elenismului. Cumu dar' acestu pansenistu calugaru va ajutá romanului, declaratú inamicu nationalitatii sale? Din contra va cercá prin tóte mijlócele legitime si nelegitime a'lu persecutá si a'lu stinge din fati'a pamentului, déca nu se va lapedá de nationalitatea sa si nu va in-cetá de a'si trimite copilulu la scól'a ostila elenismului. Credu de prisosu a mai insistá asupr'a acestui punctu, aretandu importanti'a clerului romanescu si a introducerei limbei romane in biserica, pentru cá toti bunii patrioti romani, cari voiescu cá dupa unu intervalu de timpu se védia pe descendentií lui Flamíu regenerati si a ocupá trépt'a ce li se cuvine pe lângá popórele din peninsul'a Balcanica, simtiescu si aproba necesitatea introducerei limbei materne in biserica si recunoscú importanti'a clerului romanescu, fára de care romanii de-a drépt'a Dunarei nu voru puté ajunge la scopulu ce urmarescu. Numai grecomanii si inimicii romanului, cari ascunsi sub nisce pseodonime, se arata infocati romani dându consilii, cari numai greciloru sunt bune si salvatóre, combatu acést'a.

Inainte de a ve expune marele succesu ce a avutu scól'a romana infintiata primavér'a trecuta in orasiulu nostru, credu de cuviintia a ve descrie insusi orasiulu in care scól'a s'a infintiatu.

Orasiulu San-Marin'a, situatu pe muntele Smolea si o parte pe muntele Bogdanu, cele mai inalte virfuri ale Pindului, diace spre nordulu orasiului Ianin'a si este punctulu unde Epirulu se desparte de Macedoni'a. Acestu orasiu este locuitu numai pe timpulu verei, adeca dela 1 Maiu pâna la finele lui Octombre, cându cu totii pleaca in câmpiile Macedoniei si Epirului si cei mai multi in Tesali'a, spre a ierná. Locuitorii se urca la numerulu de 12,000 curatu romani sub tóte punctele de vedere, chiaru si sub punctulu de vedere alu costumului; pentru cá trebue a observá aici, cá numai romanii pindéni si-au conservatu costumulu loru nationalu, mai asemenea cu celu oltenescu, precumu amu observatu cându amu fostu in adoptat'a mea patria Bucuresci. In mijloculu acestoru 12,000 de locuitori romani, mai exista si trei profesori si doue profesóre grecóice, cari dirigédia doue scóle sustenute prin fondurile societatii pentru respandirea litereloru grecesci din Aten'a. Aceste scóle s'au infintiatu de cându câtiva tineri din orasiulu nostru au plecatu pentru Romani'a, spre a terminá studiile loru in universitatile si gimnasiile din Romani'a, considerandu grecii cá prin acésta procedere voru impedece dezvoltarea sentimentului nationale alu romaniloru. Nu s'au marginitu inse pâna aci ómenii marei idei! Au voitu prin promisiuni fórté mari se atraga din numerulu studentiloru

pindo-romani pe cei cari exercitédia o fórté mare influentia asupr'a romaniloru de aici. La apelulu greciloru, adresatu cátra efori'a scóleloru din San-Marin'a, orasiulu nostru, in privinti'a unui tineru facéndu'si studiile la universitatea din Iasi, li s'a respunsu din partea compatriotului nostru fórté convenabilu. Pentru cá cunoscea bine pe de-o parte caus'a care impinge pe greci a cheltuí bani pentru nisce tineri de nationalitate cu totul deosebita de cea gréca, ér' pe de cealalta parte punctulu, dela care pornindu fratii loru de unu sange, de o natie, de o origine, de o religie, alérga in ajutoriulu loru, — au respunsu celoru dintáiu, cá romanulu, care si-a conservatu in atâte secole lucrurile stramosiesci nu le va vinde acum'a pentru a studiá pe cheltuíel'a celui mai aprigu inamicu alu nationalitatii sale, care prin insielaciune si mijlóce odioase voiesce marirea natiei lui, absorbindu alte natiuni. Déca romanimea macedo-romana are necesitate a se luminá, are pe romanimea carpatiana, care consuma sume mari pentru regenerarea celei dela Pindu si care ajuta chiaru bisericiloru si scóleloru inamiciloru nationalitatii ei, aretandu prin acést'a, cátu de mari si nobile sunt ideile de cari romanismulu este inspiratu si cátu de mici si odioase sunt acelea prin cari se caracteriza ómenii marei idei cari visédia invierea statului bizantin.

Scusati-me, d-le redactoru, déca v'amú distrasu dela seriósele d-vóstre ocupatiuni insistandu asupr'a tineriloru pindo-romani, cari sunt entusiasmáti cu totul pentru sant'a nóstra lupta nationala, ce impreuna cu alti ilustrí barbati ai Romaniei... a'ti inceputu. Acum'a reviu la scól'a romana de aici.

Scól'a s'a deschisu la 20 Iunie; pentru cá dupa 20 de dile dd. profesori au fostu opriti in Salonicu de autoritatile turcesci, prin intrigele metropolitului grecu, care i-a recomandatú cá insurgenti imbracati in haine europene, spre a nu atrage atentiunea politiei turcesci. La deschiderea scólei au venitu preste 60 elevi si pe fia-care di numerulu loru se inmultia, pâna candu s'a urcatu la numerulu de 205, cari frecuentédia déjà scól'a. Entusiasmulu de care este cuprinsa inim'a acestoru elevi este inespriabilu, indescriptibilu! Pe lângá materi'a indestulatóre, ce se predá la fia-care clasa, mai invatia si câte-va cantece romanesci, precumu „Destépta-te romane din somnulu celu de mórte“, „Astadi cu bucurie“ etc. celu dintáiu fiindu schimbatu, unde nu se potrivece. Plecându dela scóla elevii se ducu acasa, unde incepu a cantá cantecele de mai susu, prin cari entusiasmédia pe mamele si surorile loru. Cantecele mai susu citate au devenitu déjà in orasiulu nostru la moda, o innovatiune de cantecu. Mai toti elevii din poetic'a si recorós'a nóstra patria aru fi venitu la scól'a romana, déca dd. profesori aru fi avutu destule cárti a le dá. Vie aici grecii diaristi, cari s'au deprinsu a ímplé fára rusine foile loru de minciuni, publicandu cá scólele romane din Macedoni'a sunt góle de elevi si nu facu nici unu progresu, precumu a avutu nerusinarea si unu diariu grecescu, aparendu in Bucuresci, de o fórté mica insemnatate, a publicá o corespondentia din Laris'a, prin care a voitu se degradeze scólele dela Pindu si a denuntiá pe agentii societatiei

macedo-romane, că în caletori'a făcuta în lun'a Iulie prin Tesali'a n'au pututu converti pe conationalii lor și a le inspira ideile și sentimentele, de cari sunt inspirați conducătorii lor din Bucuresci. Pe acești domni diaristi n'avemu decât să-i invităm a vizita orașul nostru și după ce prin ei însii se voru informa despre sentimentele romanilor San-Marineni și despre strălucitul succesu ce au avutu scôl'a înfiintiată de curendu, să-i rugăm a ne feliicită și a ne ură, că și celelalte scôle existente și cari se voru înfiintia, se aiba acelasi succesu, ce are scôl'a noastră.

Spre a ve face o idee despre starea deplorabilă, în care a ajuns scôl'a de aci susținută prin bani Ateniani, ve voi spune că în discursul ținut de profesorul grecu cu ocaziunea examenelor voind a se justifica înainte nu a unora grecmani, pentru că atari nu exista în orașul nostru, ci romani fricosi, cari temându-se a nu fi persecutați de autoritățile grecesci cându se voru duce în Tesali'a a ierna, se arată fileleni înainte profesorului grecu, voind a se justifica, a spus sus și tare, că înfiintarea scôlei romane a fostu o nenorocire, pentru că a fostu lipsit de cei mai buni elevi. Profesorul grecu vedind că la pronunțarea cuvântului *nenorocire* unii din prezenții romani au înțelesu reu vorb'a acésta și temându-se a nu-lu dá afara din scôla, s'a grabit a spune următoarele cuvinte: „Se nu credia cine-va, că cuvântul *nenorocire* se adresă întregului orașu, ci numai mie însuși, care neputendu multami pe on. publicu, care prin prezența sa m'a onoratu astăzi, me credu datoriu a me justifica.“ Din vorbele acestea înțeleg ori-cine două lucruri: mai întâi ce ran'a mortifera pentru scôlele grecesci a fostu înfiintarea scôlei romane, și alu doilea, frică și tremurarea, ce cuprinsese inim'a profesorului grecu, cându cetea discursul său, vedind entuziasmul până la mărte, de care se inspira romanii, în medilocul cărora traiesce.

Pe acestu orașu și pe câte-va alte din împrejur, precumu Pirvole, Abel'a și altele, comitetele revoluționare grecesci le-au întrebuintiat de mai multe ori că unelte orbe contr'a turcilor; și vedind acum'a că prin înfiintarea scôlei romane terenul le aluneca de sub picioare, au început prin înfiintarea de școli de fete și de băieți și prin acordarea de burse la mai mulți tineri, a le atrage cu speranța de a le grecisă. Dar' fie siguri, că deca până acumu, cându n'a vėu nici scôle romanesci, nici vre-o protecțiune de unde-va, n'au pututu a-i departă de la scumpele lor lucruri parintesci, nu mai pot speră acésta acum'a, cându au început a si cultivă limb'a maternă și candu speră că după unu timpu scurtu voru avé fericirea a introduce și în biserică limb'a română, fiindu scutiți cu totul de influența Danailor și avend pe clerul lor a i reprezentă pe lângă guvernul otomanu, dispusu acumu foarte favorabilu romanilor, a cărora sorțe și interese se lega foarte strinsu cu ale actualului lor stapanu. S.

Despre figur'a adevărată a lui Stefanu-celu-Mare.

„De multu se simția nevoia de a se află o asemuire mai aprăpe de adevăru decât cea de sfântu, cu ochii închiși etc., a figurai domnitoriului erou alu Moldovei, Stefanu-celu-Mare. Dar' nici-o dată că acumu n'a fostu mai aprinsă dorința de a căuta unu temeu istoricu pentru a reprezentă acea figură în conformitate cu ceea ce se știe despre caracterul său și despre mîntea sa. După însemnatele documente descoperite de d-lu C. Esarcu în arhivele Venetiei, s'a stabilitu că, până la cele din urmă momente ale vieții sale, și cu firea și cu spiritul său, Stefanu a fostu întregu același. Doctorul său venetianu marturisește că, cu vre-o trei zile înainte de sfârșitul său, Stefanu s'a arătat ceea ce a fostu în tota viața sa, și teribilu și prudentu — „e teribilu, e prudentu.“

Cându în anii acești din urmă s'a luat inițiativă de a se înălța și lui Stefanu-celu-Mare o statuă în bronzu la Iași, s'a deschis, între bărbații ce se ocupa cu istoria patriei, o vie discuțiune asupra feței sale. Cei ce au vediatu în primăver'a trecută, modelul propus de renumitul artistu din Parisu, Fréniès, cărui'a s'a incredințiatu executarea monumentului, bine știu cumu atunci ierăși s'a resimțit și mai via dorința de a se fixa acumu cătu mai nimerit și mai conformu cu verisimilitatea, deca nu chiar și cu veritatea istorică, tipul feței eroului nostru.

Insa numai acumu, la urmă urmei o intemplantă fericită ne a pus în stare a dá peste adevărată figură și asemuire a feței domnitoriului Moldovei, care a ilustrat analele patriei, între anii 1547—1594.

Academă română are de a multami venerabilului său membru p. ss. Episcopului de Romanu pentru norocita cugetare ce a avutu a vizita în văr'a trecută bibliotecă Metropolei pin Cernăuți. Acolea parintele Melchisedec a datu peste Evangeliarulu slovanu daruitu de Stefanu celu Mare Monastirei Homorului. Acestu codice ilustrat cu miniaturi de pe la anii 1469 și 1473, cuprinde, pe lângă icônele celor 4 Evangeliști, o a cincea icônă a maicei Domnului, în cadrulu careia se vede zugrăvit, în miniatură, Stefanu, Domnitoriulu Moldovei, stând în genunchi, dinaintea santei imagine, în atitudinea unui creștinu piosu, care ofere unu daru *ex voto*. Acésta este chiaru o carte în formă Evangeliilor legate și ferecate în argintu.

Pe un'a din paginile cărții este scrisă acésta dedicare în slavonesce, după datina timpului aceluia. Eă cuprinsulu ei în traducerea română:

Evlaviosulu și de Christosu iubitorulu țarulu.

Ión Stefanu voevodu singuru stapanitoru

Alu țerei Moldovlachicesci. Dat'a, de s'a scrisu acestu tetraevangelu cu mână ieromonachului Nicodimu, și l'a datu monastirei din Homoru spre pomenirea

Sufletului său și alu parinților și alu filorului sei.

Fiindu egumenu atunci popa

Gèrontie. S'a terminatu in luna
Iuniu 17 anulu 7981.

Mai suntu inca in carte, cu doua soiuri diferite de scrisóre, doua mentiuni insemnate, relative la sórta pas-trarii cartiei. Éca aceste notitie.

1. O notitia este pusa pe o pagina ce remase ne-scrisa indata dupa precuventarea dela evangelistulu Ma-teiu: „In anulu patru--dieci si siese peste miãa a siep-tea, fost'a cându s'a napustitu imperatulu turcescu cu tóte tierile din partea resaritului, cu cea tatarésca si cu a Ungro-vlachiei, asupr'a bieteii tieri a Moldovei, in dilele Domnului Petru Voevodu Si s'a spaimentatu tóta tiér'a. Éra noi calugarii dela Homoru, de fric'a ce s'a intemplatu tieriei trimis'amu acestu tetravangelu in tiér'a Ungurésca la cetatea Ciceului. Si cându s'a intemplatu domnulu Petru Voevodu se ésa din cetate, s'a dusu in tiér'a un-gurésca in cetatea sea Ciceulu, si a aflatu acestu tetra-venghelu acolo si l'a luat u la sine si in manile sale, si l'a tñutu cu sine, càtu a vietuitu in cetatea Ciceului, si cându s'a dusu in tiér'a turcésca, éra si l'a luat u cu sine si in Tiarigradu, si acolo fiindu a tñutu sant'a evan-gelie in manile sale, si trecèndu puçina vreme fiindu in tiér'a turcésca, nu s'a induratu de densulu prea curat'a Maica, si i-a daruitu corón'a regatului (tiarevi'a) cá se fia iérasu domnitoriu tieriei Moldovei si crestiniloru si a venitu cu turcii si a luat u sceptrulu tieriei Moldovei, adeca stégurile, si bine a venitu in prea slavít'a sa cetate si capitala Sucév'a. Si a datu éra si sfantulu tetravanghelu monastirei Homorului, pentru sufletulu seu si pentru su-fletulu tatalui seu, Stefanu voevodu celu betranu.

Fiindu atunci egumenu Paisie ieromonachu si de den-sulu fiindu trimisu (la Ciceu)!

2. Fac-simile de pe o alta notitia istorica, care se afla chiaru la inceputulu tetravangelului, scrisa in anulu 1656 de insusi Georgie Stefanu domnulu Moldovei. In ea se spune, cà Timusiu Chemelninzi, ginerele lui Vasile voevodu, venindu cu cazacii cá se scóta pe sócra sa din cetatea Sucevei, a pradatu satele si monastirile, intre al-tele si monastirea Homorului, cându au luat u si acestu tetravangelu. Dar' pe urma venindu asupr'a loru George Stefanu cu óste moldovenésca si cu óste dela Rakoczi, principele Ardélului sub comand'a generalului Kimen Jánasi, a batutu pe cazaci si le-au luat u pradile. Tetravangelulu a ajunsu la generalulu Transilvaniei, dela carele George Stefanu l'a rescumperatu si l'a trimisu éra si la monasti-rea Homorulu, pentru iertarea pecatelor sale. Repro-ducemu si romanesce si acésta notitia intréga“ :

„In curgerea anului 7162 venit'a Timusiu Chmel-ninzi cu cazacii in tiér'a nóstra a Moldovei, fiindu dómn'a lui Vasile Voevodu inchisa in cetatea Sucév'a. Éra Ti-musiu Chemelninzi erá ginere lui Vasile Voevodu, si a venitu cu óste cá se o scótia de acolo. Si in acea vreme a predatu si a arsu bisericile si monastirile. A datu resboiu si sfintei monastiri a Homorului, care erá impo-

dobita cu tóta magnificent'a, cu podóbe de odóre si cu odajdii, si nimic'a n'a remasu din averea sfintei mona-stiri, si s'a intemplat u se fia luat u de manile cazaciloru si acestu sfantu tetravangelu. Intre acestea cu ajutoriulu lui D-dieu venit'amu noi cu ostirea nóstra si dela Gri-gorie Rakoczi, grati'a sea knézulu celoru siepte cetati *Sedmograti'a*, (Ardélulu) si in mediloculu luptei cu cazacii a luat u óstea ungurésca (prad'a) dela cazaci, si a venitu acestu sfantu tetravanghelu in manile marelui generalu anume Kimen Jánasi, éra dela grati'a lui l'amu rescum-peratu noi George Stefanu voevodu, cu mil'a lui Dum-nedieu, Domnu alu tieriei Moldovei, si éra si tieriei Dom-ni'a mea ne-amu milostivitu si amu datu acestu sfantu tetravangelu éra si la cea mai susu scrisa sfanta monastire Homorulu, cá se fia domniei mele pomenire si ajutoriu, cându se cere ajutoriu pentru ertarea pecatelor. Acumu cându amu rescumperat'o este curgerea anului dela Adamu 7165 lun'a Septembrie 25 de dile.“

Adeca rescumperarea càrtii s'a facutu dupa trecerea de mai multu timp u dela resboiulu contr'a lui Chemel-ninzi.

Aceste pretióse anotatiuni sunt in fac-simile cuprinse in albumulu alaturatu pre langa memoriulu presentatu Academiei romane de càtra parintele Melchisedecu.

Este próbabilu, cà figur'a in miniatura a lui Stefanu-celu-Mare a fostu luata dupa natura séu dupa unu por-tretu desemnatu de pe natura. Stefanu este in tóta vigórea vírstei :

Capulu este acoperitu cu corón'a cunoscuta de pe tóte celelalte icóne; elu cauta, inse, in susu cu devotiune.

Perulu capului blondu si lasatu in plete cretie pe umere.

Fruntea inalta, impodobita cu spríncene arcate.

Ochii mari albastri, bine deschisi.

Umerii obrasului rotundi.

Nasulu dreptu corect u cu narile deschise.

Buz'a deasupr'a acoperita cu mustati dese, puçinu resucite la vírfu, castanii.

Fati'a bresnata.

Barb'a rasa.

Barbi'a bucalata.

Grumadiulu plinu, bine infiptu pe unu corpu robustu.

Ceea ce coroborédia asertiunea, cà acést'a e adev-e-rat'a figura a lui Stefanu, este Epitafiulu ce se afla la monastirea Putn'a, si pe care pictorulu d-lu Epaminond'a Bucewschi 'lu descrie astufeliu :

„Amu cercatu, dice pictorulu bucovinénu, amu cer-catu si amu aflatu unu tablou cusutu cu firu de argintu si de auru si cu puçine metasuri colorate, care reprezenta pe mantuitoriulu restignitu incungiu-ratu de optu persóne jelitóre; pe marginea drépta si stanga, in for-

matu cu multu mai micu decâtu persónale tabloului, se afla unu portretu barbatescu de-a drépt'a, ér' de-a stang'a unu portretu femeiescu, ambele in pusetiunea indatinata a donatoriloru; ér' in partea de josu a tabloului se afla in unu síru cusutu cu firu de auru, inscriptiunea slavonésca, care ne spune cumcà acestu auru este daruitu de Ioanu Stefanu Voevodu, fiulu lui Bogdanu Voevodu, dimpreuna cu soçi'a sa Mari'a, fiic'a lui Radu Voevodu, monastirei Putn'a la 7008 (1500 d. Chr.) puçini ani inaintea mortiei eroului nostru.

„Fàra tóta indoiél'a, figurile donatoriloru representa pe Stefanu Voevodu si pe soçi'a sea Mari'a. Avemu asiá dar' inca unu documentu nou pentru autenticitatea portretului aflatu in evangheliarulu lui Stefanu. Cusatur'a acést'a, de si primitiva.... totusi din ea se vede cumcà eroulu nostru nici cându n'a purtatu barba, ci a fostu chiaru si la betranetie cu barb'a rasa, fati'a i-a fostu plina si perulu blondu.“

Ér' ceea ce pune coróna descoperirii acesteia este capulu lui Stefanu marimea naturala, ce se póte distinge la santulu Nicolae Domnescu din Iasi (vedi desemnulu exactu in memoriulu prezentatu Academiei de d-lu Nicolae Ionescu).

Pe paretele din stàng'a cum intri in biserica si te sui in cafasu, se vedu zugravite trei capete, de-asupr'a càror'a este inscriptiunea urmatóre, tradusa romanesce: Ioanu Bogdanu mare autocratoru, fiulu lui Stefanu Voevodu si Dómn'a Evdoki'a, sor'a tiarului Simeonu. Asiá, la mediloculu tabloului muralu, intre Bogdanu mare stapanitoriu si Dómn'a Evdoki'a sor'a tiarului Simeonu, stà Stefanu, fundatorulu bisericei.

Stefanu are corón'a regala pe capu.

Perulu capului lasatu in plete blonde incretite pe umeri.

Fruntea incretita si inalta, impodobita cu sprincene arcate.

Ochii mari deschisi.

Nasu corectu cu narile ímflate.

Mustati'a nu prea stufósa.

Barb'a rasa.

De buna séma, portretulu acest'a muralu este fórtu vechiu, celu mai vechiu póte, de si dupa inscriptiunea de de-asupr'a lui e invederatu din timpulu domniei lui Bogdanu, fiulu lui Stefanu.

Din cele spuse ací se vede bine, cà acumu avemu unu tipu autenticu alu figurei marelui Domnitoriu.

Acésta figura espresiva lasa in spirite impresiunea despre unu omu ageru, istetiu si voinicu.

(Dupa „Binele publicu“ Nr. 282 din a. 1881
Nov. 27 st. vechiu)

Darvinismulu.*)

Cuventulu „Darvinismu“ se aude astadi in gur'a multorú ómeni invetiati si neinvetiati. Càti inse din acesti'a ilu cunoscú din teori'a „Descendentiei“ lui? Ba multi fàra se judece despre acést'a teoria séu se fia cetitu vreedata cevasi despre ea, o iau in risu, in batjocura, diçèndu numai, cà omulu descinde dela maimutie.

Fiindu inse cà nici unu ramu alu istoriei naturale n'au agítatu capetele invetiatiiloru precumu le agítédia in epoc'a de façia tocmai teori'a „descendentiei“ lui Darwinu; me voiú adoperá se dau in acestu tractatu liniamentele ei generali, cà se intielegemu cele ce se deducu din ea.

Pe terenulu sciintieloru naturali „Antropogeni'a“, adeca sciinti'a despre originea omului, ocupa unu locu fórtu insemnatu. Nu este unu obiectu de scrutatiune scientificá, care se ne atinga mai de aprópe si a càrui cunoscintia se fia mai interesanta, cà tocmai originea organismului omenescu. Pentru aceea s'au silitu invetiatiiloru din resputeri a desvoltá acésta sciintia, pe càtu se póte mai lamuritu si a o face avere comuna pentru omenime; si ací intre altii escelédia profesorulu din Jen'a *Ernestu Haeckel*.

De si in departat'a anticitate, marele filosofu *Aristotele* a scrisu cincí càrti despre generatiunea si desvoltarea animaleloru „*Peri Zoon geneseos*“, totusi adevertulu inceputu alu istoriei desvoltarei omului séu alu Ontogeniei cà sciintia datédia numai din anulu 1759 cându unulu din cei mai mari scrutatori ai naturei, germanulu *Fridrich Wolff* a publicatu „*Teori'a generatiunei*“. Acést'a a fostu pètr'a fundamentala a „Ontogeniei séu Istoriei desvoltarei animaleloru.“ Éra si 50 de ani mai târdiu 1809 a publicatu *Jeanu Lamarck* „*Philosophie zoologique*“ adeca antái'a incercare a unei istorie despre desvoltarea genului séu *Philogeni'a*. Lamarck este dara autorulu „*Teoriei despre descendentia séu de transmutatiune*“ si *Darvin* a perfectionatu-o mai departe. Si éra si diumetate de seculu mai târdiu, in anulu 1859 aparú opulu lui Darwin, care se considera astadi de toti invetiatiiloru monisti, cà proba strictu sciintificá a acelei incercari.

Cercandu si experimentandu scrutatorii naturei embriologi'a séu mai bine disu Ontogeni'a omului, au aflatu, cà elu posedea in diferite perióde ale vietiei sale embriionali diferite parti, cari se afla si la diferite animale, pe scar'a cumu se desvolta aceste, remanendu la unele acésta forma permanenta, éra la altele schimbându-se in mai perfecta; si nu au pututu aflá adevertat'a lege a acestui

*) Carolu Darwin renumitulu naturalistu anglu, de care noi ne mai ocupaseramu in societatea academica la anulu 1872, a repausatu in Aprile a. c. in etate fórtu inaintata. Dr. P. Vasici scrisese acésta dissertatiune inaintea cu patru ani, pre cându erá se incete publicatiunea „*Transilvaniei*“. Acumu ii facemu locu aici in memori'a ambiloru repausati, unu anglu, si unu romanu.

nescu causalu. Adeca vediendu ei, că oulu omenescu este o celula simpla, au pututu imediatu concludé la o forma protoprimala, unicelularia a protoparintiloru genului omenescu asemene unei amsebe; tocmai asiá s'a pututu deduce din fapta complinita, că embrionulu omenescu consta la inceputu numai din doue lamine germinative, la form'a protoavului, care a fostu unu animalu numitu *Gastraea*, éراسi numai de doue lamine. Formarea mai tardia a embrionului presenta cu certitudine o forma stravechia de animalu, care se vede astadi in vermele numitu *Ascidia*. Inse care forma animala mai inferioara intre form'a unicelularia a *ancoebei* si intre *Gastraea*, de o parte; si éra de alta parte intre *Gastraea* si *Ascidia* a compusu protoavii omului; érá greu si nesiguru de a constatá prin ajutoriulu Anatomiei comparative si alu Ontogeniei; căci in decursulu desvoltarei istorice s'au perdutu multe forme intermediarie ontogenetice séu individuali, ce au trebuitu se fia fostu phylogenetice, adeca ale genului vitiei séu tulpinei. Dejá camu inainte de 50 de ani cunoscéndu naturalistii mai aprópe istori'a desvoltarei individulu omenescu si animalu, au fostu surprinsi in celu mai mare gradu de minunat'a homogeneitate, ce esista intre formele ontogenetice séu individualile trepte de desvoltarea celoru mai diverse animale, au observatu si minunat'a homogeneitate intre ele si unele forme animale desvoltate ale grupelor mai inferioare, forme, cari óresi-cumu in sistem'a imperatiei animale representa ori ficsédia permanentu form'a individuala transitiva de desvoltarea grupelor mai superioare. Dar' naturalistii nu au fostu in stare se o pricepa acea homogeneitate si se o esplice bine, pàna ce genialulu *Darwin* ne-a invederat' de o parte aparitiunile *heredirei*, — Vererbung — de alta parte *adaptatiunea* — Anpassung — si ne-a doveditu insemnatarea actiunei reciproce a loru pentru escarea formelor organice. Elu a aretatu mai antaiu, ce rola insemnata jóca aci necontenit'a „*lupta pentru esistentia*“, care curge intre toti organismii, si cumu sub influinti'a ei, prin „*natural'a selectiune*“ s'au produsu specii noue de organismi singuru numai prin reciproc'a activitate de heredire si adaptatiune si resaru si astadi necontenitu, éra prin acést'a a deschisu calea la adeverat'a pricepere, pentru acele fórté insemnate relatiuni, ce se afla intre ambele parti ale *Antropogeniei*; adeca: intre Ontogenia si Phylogenia, séu istori'a *desvoltarei individulu* si istori'a *desvoltarei genului*, deducéndu-le aci, că fia-care forma individuala ori *Ontogenetica* este conditionata de o corespondietória forma *philogenetica* ori generica.

In timpu de 18 ani de cându au esitu cartea lui *Darwin* „*despre originea speciiloru in imperati'a animala si vegetabila*“, istori'a desvoltarei a facutu astufeliu de inaintari, in cătu nu se potu aratá altele asemene loru in tóta istori'a sciintieloru naturali. Literatur'a darwiniana cresce din di in di; nu numai pe terenulu Zoologiei si alu Botaniceii, ci si pe terenulu sciintieloru de specialitate, cari sunt reformaté mai aprópe prin acést'a teoria a lui *Darwin*; si departe de aceste in cercuri multu mai mari se tractedia ea cu mare zelu si interesu, precumu

nu s'a mai vediutu la alte teorii scientifique; éra acestu succesu se póte numi éminente din doue impregiurari diferite: antaiu pentrucà tóte singuraticele sciintie, naturali si din tóte aceste *Biologi'a* séu sciinti'a despre viétia a inaintatu in diumetatea secululu curentu fórté rapede si ne-a datu pentru teori'a desvoltarei naturale multime de argumente empirice, care au lipsitu mai nainte. Cu cătu mai puçinu au fostu recunoscute incercarile lui *Lamarck* si ale altoru filosofi naturalisti de a esplicá originea organismulu si a omulu din animale ori organismi mai inferiori, cu atátu mai petrundietoriu a fostu rezultatulu incercarei lui *Darwin*, care s'a pututu razimá cu totulu pe alte masse de fapte bine cunoscute. Utilisandu acele progresse, a pututu lucrá cu totulu altufeliu de argumente scientifique de cumu érau acelea pe care le avuse *Lamarck*, apoi *Geoffrey*, *Goethe* si *Traviranus*, cari inca incercasera acést'a teoria.

A dou'a impregiurare este, că *Darwin* are din partea sa acelu meritu deósebitu, că elu apucá cestiunea cu totulu din alta parte, aprópe necunoscuta pàna acumu si că elu spre a esplicá „*Philogeni'a*“, inventá teori'a independenta, care se numesce in sensu adeveratu „*Teori'a lui Darwin*“ ori „*Darwinismulu*.“

Pàna candu *Lamarck* esplicá transformarea organismelor, cari au originea loru dela o comuna forma de tulpina, cea mai mare parte prin actiunea deprinderii organeloru, ba si prin ajutoriulu aparitiuniloru de *heredire*, a desvoltatu *Darwin* pe o basa cu totulu noua causele, cari in adeveru sunt in stare a produce transformarea diferiteloru forme de animale, si de plante cu ajutoriulu adaptatiunei si *heredirei mechanice*. La acést'a doctrina, pe care densulu a numit'o „*Teori'a Selectiunei*“ a ajunsu *Darwin* pe bas'a urmatóreloru observatiuni. Elu adeca au asemenatu originea feliuriteloru rasse de animale si de plante, ce este omulu in stare a le produce artificialmente. Relatiunile selectionali ale artei gradinaritulu si ale animaleloru domestice le-a asemenatu cu producerea speciiloru selbetece de animale si de plante in statulu naturalu, si asiá au aflu elu, că asemene cause, cumu le aplicamu noi la selectiunea artificiós'a a animaleloru nóstre domestice si a plantelor de cultura spre transmutarea formelor, sunt active si in *natur'a libera*. Cea mai activa dintre tóte causele lucrátóre a numitu elu „*Lupt'a pentru esistentia*.“ Simburele dara alu acestei proprie teorii darwiniane consta in urmatórea cugetare simpla: „*Lupt'a pentru esistentia produce in asemene modu, fàra planu, in natur'a libera, specii noue, precumu voi'a omulu, dupa planurile sale in statulu de cultura prascesce si corege rasse noue*.“ Tocmai asiá, precumu gradinariulu si economulu prascesce si perfectionédia dupa folosulu si voi'a sa, animale si plante, folosindu relatiunile hereditarie si ale adaptatiunei, spre a pface formele conformu scopulu seu, in asemene modu pface lupt'a pentru esistentia formele animaleloru si a le plantelor in statulu selbaticu. Acést'a lupta pentru esistentia séu concurenti'a organismiloru pentru conditiunile necesarie de esistentia, lucra fara planu, ea inse pface in

modulu acel'a organisme. Fiindu-cà sub influința ei raporturile hereditare și ale adaptatiunii stau în cea mai strinsa legatura reciproca, trebuie firesce se appara forme noue, séu prefaceri.

Acésta idea fundamentala simpla este adevératul simburu alu Darwinismului séu *teoriei de selectiune*. Lui Darwin îi venise acésta idea cu multu mai înainte de a esí cu ea la lumina; elu inse își facú unu altu planu: a culege câtu s'aru puté mai multu materialu empiricu, spre a confirmá cu acel'a și a ilustrá acea teoria a sa. Preste douedieci de ani elu a totu adunatu materialu atátu în patri'a sa, câtu și în tieri departate, a și facutu cu anii întregi experimente nenumerate, cu animale și cu plante de specii și varietati fàra numeru.

Biografi'a și chiaru modulu vietuierii lui Darwin a interesatu totudéun'a pe ómenii carii se ocupa cu sciintiele; asiá vomu alaturá și noi aici încai momentele principali din viéti'a acelu naturalistu de renume mare.

Charles (Carol) Darwin s'a nascutu în 9 Februaru 1809 la Shrewsbury în Angli'a, unde tata-seu Robert Darwin erá medicu practic. Mosiu-seu (bunu-seu) Erasmu Darwin fusese totu naturalistu întru întielulu filosofiei naturale vechi și càtra finea vécului trecutulu a publicatu mai multe scripte despre filosofi'a naturala. Cea mai însemnata carte a lui Erasmu este *Zoonomi'a*, în care elu desvólta idei totu cá a le lui Góthe și Lamarck, fàra cá acesti barbati se fia sciutu unii de altii.

Asiá dara și în casulu acest'a asiá numitulu *atavismu* a trecutulu dela mosiu la nepotu. De altumentrea Carolu Darwin a descrisu atavismulu minunatu de bine, aratandu, cumu însusiri bune séu rele trecu dela mosi de stramosi la nepoti și stranepoti.

Cá june numai de ani 22 *Carol Darwin* avù fericit'a ocaziune cá se iá parte la o corabiere impregiurulu pamentului, care a duratu cinci ani, asiá, cá corabi'a se opriá în diverse parti de lume, sub climatele cele mai variate și la o multime de popóra civilisate, barbare, selbatice. Ori pe unde au ajunsu, Darwin își continuá studiile sale cu diligentia încordata, observandu totu ce'i veniá în simtiri, facèndu *colectiuni* și experimente nenumerate.

Dupa-ce s'a întorsu din acea caletorie de preste tieri și mari, Darwin s'a pusu cu totu adinsulu pe studiarea naturei animaleloru domestice patrupede și sburatóre, cumu și pe a planteloru de gradina. Ací a descoperitu elu asemenarea, analogi'a, cumu se formédia și transfórma acestea cá si speciile selbatece în statulu naturei.

La stabilirea partiei celei mai importante a teoriei sale, adeca la *Selectiunea naturala prin lupta pentru existèntia*, Darwin ajunsu numai dupa ce a cetitu cartea faimosului economistu *Malthus* despre „*Raporturile poporatiuniloru*.” Darwin inse a publicatu teoriile sale mai antáiu numai în anulul 1859 și atunci încai împinsu óresi-

cumu de publicatiunile altui naturalistu *Prichard Wallace*, care și acesta ajunsese cu studiulu seu totu pàna la o *teoria de selectiune*. Asiá apparù în acelu anu opulu seu principale „*Despre originea speciiloru*.” Acea carte a provocatu admirarea ómeniloru învetiati și mai târdiu a influențiatu asupr'a *Zoologiei* și *Botanicei*.

(Va urmá).

O d a

la desvelirea statuei lui Ioanu Eliade Radulescu.)*

Salutare, santu apostolu; salutare, o martire,
Ce, rupendu lintiolulu mortii, sfarmandu pétr'a mormentalu,
Ne reapari astadi noue plinu de falnica marire,
Purtandu laurii pe frunte si'n mani palm'a triumfala!

Càci tu esci dintr'acei ómeni mari la sufletu mari la minte,
Ce mormentulu nu-i incape, ce'nfruntandu cumplit'a sórte,
Fara se s'abata 'n cale, mergu mereu totu înainte...
Pentru carii nu-i cadere, nu-i uitare, nu e mórte.

În genunchi, copii și mame! voi betrani, cu fruntea góla,
În genunchi! Geniulu tiei peste mórte a calcatu
Si-aventatu la nemurare, din mormentu-i adi se scóla
Imbracatu în haine albe, albu cá sufletu-i curatu!

Priviti fati'a lui senina, inundata 'n stralucire,
Priviti fruntea lui incinsa de-aureola cerésca,
P'a lui buza se desémna a triumfului zimbire,
Ochii lui innóta 'n flacari, gur'a lui stà se vorbésca...

Dá, Parinte, 'i dreptu cá tíer'a la picióre se-ti astérna
Flori la asta serbatóre si-alu teu capu sè-lu incunune;
Da, cu dreptu e cá urmasii în genunchi sè se prostérna,
Insuflati de pietate înaintea ta Tribune!

Càci, luandu arma dreptatea si-adeverulu dreptu egida,
Dintr'o misera coliba în palate te-ai suitu.
Si-alu teu pieptu batutu de valuri, tormentatu de grea obida,
Otielitu în dese lupte, s'a schimbatu într'unu granitu!

De trei ori intinse lacomu sriptiorulu cu patru ghiare
Aripi triste-asupritóre preste-a tiei sante móste;
De trei ori simti elu inse la focós'a ta catare,
Aripele'i sagetate și 'nvetià a te cunósce....

Ur'a, négr'a lacomia, uneltirile straine
Iti cladira 'n întunerecu unu supliciu crudu, amaru;
Insa la lumin'a dilei elu se prefacu 'n ruine....
Si-astadi ele vedu în locu-i ridicatu unu sanctuaru!

Tu vediusi cum fiii tiei, încarcati de lantiuri grele,
Cufundati în letargia, isi uitasera de sine
Si-si perdura însusi graiulu, și, datí prada sortii rele
Ei serviau în nesciintia tiranieloru straine;

*) Desvelita cu mare solemnitate la Bucuresci în 21 Novembre st. v. 1881.

Dar' din lung'a adormire, la audiulu vocii tale,
Se destépta tari si falnici, sfarma lantiulu loru greoiu,
Si invatia a cunósce pe dusmanii tierei sale,
Si din sclavi fàra de nume ese-unu poporu de eroi!

O! tu, fiule-alu lui Lazaru, ce trimisu de providentia,
Cá se chiami unu poporu mare dela mórte la viatia,
Si diñ nópte la lumina, ai saditu in elu vointia.
I-ai datu viitoriu si nume, i-ai datu gloria marétia;

Tu esti unu lucéferu splendidu, a carui radia divina
Se va prelungí prin seculi peste tiér'a ce iubesci;
Tu esti sóre-alu natiunei, ce-ai aprinsu cu-a ta lumina
Caldá, binefacátóre, inimele romanesci!

Salutare, santu apostolu, salutare, o martire;
Ce rupendu lintiululu mortii, sfarmandu pétr'a mormentala,
Ne reapari astadi noue plinu de falnica marire,
Purtandu laurii pe frunte si'n mani palm'a triumfala.

Cáci tu esti dintr'acei ómeni mari la sufletu, mari la minte,
Ce mormentulu nu-i incape, ce 'nfruntandu cumplit'a sórte,
Fàra se s'abata 'n cale, mergu mereu totu inainte...
Pentru carii nu-i cadere, nu-i uitare, nu e mórte!

Nicolae Barbu.

PARTEA OFICIALA.

Procesu verbale

alu comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu, luatú in siedint'á din 13 Maiu n. 1882.

Presiedinte: Iacobu Bolog'a, vice-presiedinte. Membri presenti: Paulu Dunc'a, Elia Macelariu, Br. Davidu Ursu, Partenie Cosm'a, Dr. Ilarionu Puscariu, Vasilie P. Harsianu, Ioanu Popescu, George Baritiu, Zacharie Boiu, Visarionu Romanu, I. V. Russu, Constantinu Stezariu, Eugenu Brote, N. Petrescu.

Secretariu: Dr. D. P. Barcianu.

39. Cassariulu raportéza despre starea cassei Asociatiunei la datulu siedintiei presente, aratându cá acésta este de 80,497 fl. 71 cr. v. a.

— Spre sciintia.

40. Urméza raportulu in caus'a distribuirei stipendiiloru. In urm'a concursului scrisu din siedint'á penultima cu terminulu pàna la 30 Aprile n. a. c. pentru 6 stipendii à 25 fl. v. a. pentru invetiacei de meserii, au intratu 35 cereri.

Avendu in vedere felulu meseriei, locul de unde sunt nascuti concurentii, impregiarile loru familiare, pregatirea scolara dovedite prin atestatele, respective contractele cerute in concursu

— stipendiile amintite se votéda urmatoriloru concurenti :

1. Nicolae Strimbu, din Cuciulat'a, curelariu in Fagarasiu, cu terminulu contractului pàna la 1884, Iulie.

2. Pavelu Musc'a, din Siulumberg, rotariu in Agnit'a, cu terminulu contractului pàna 1884, Aprile.

3. Augustinu Cosm'a, din Hidvegu, pantofariu in Sîmleu, cu terminulu contractului pàna 1885.

4. Andreiu Suciú, din Bundorfu, templariu in Cohalmu, cu terminulu contractului pàna 1884.

5. Iuliu Nagy, din S. Margitu, rotariu in Deesiu, cu terminulu contractului pàna 1886.

6. Teodoru Moldovanu, din Resinari, sapunariu in Craiov'a, cu terminulu contractului pàna in 1883.

41. Directiunea despartimentului I, Brasiovu, presenta protocolulu siedintiei subcomitetului de dto 2 Martie 1882, din care se vede cá :

a) comisiunea pentru ridicarea monumentului lui A. Muresianu s'a constituitu, alegédu-si de presidentu pre d-lu Diamandi Manole;

b) cá s'au esecutatu cele cerute in harti'a presidiala Nr. 56/1882, cu privire la consemnarea comuneloru ce apartienu despartimentului;

c) in urm'a plangerei mai multoru membri, cari aru fi plaitu tacsele regulatu, fàra cá se primésca inse fói'a „Transilvani'a“, se cere cá, comitetulu se dispuna trimiterea fóiei la adres'a membriloru amintiti si se comunice subcomitetului o lista a tuturor membriloru din acelu despartimentu, pentru a se sci, pre cine pórtá comitetulu centralu in evidentia cá restantiariu. (Nr. esh. 93/1882).

— Spre sciintia cu aceea, cá subcomitetulu se raporteze la timpulu seu despre lucrarile intreprinse de comisiunea pentru ridicarea monumentului; ér' ce privesce plangerile membriloru, pentru a puté sci in càtu ele sunt intemeiate, subcomitetulu se comunice comitetului numele loru. Si pàna atunci inse cassariulu se avisédia a compune consemnarea ceruta a membriloru din acelu despartimentu, pe càtu ei se tienu aici in evidentia cá restantiari.

42. Directiunea despartimentului XV (Naseudu) presenta protocolulu siedintiei subcomitetului dela 6 Aprile a. c. (Nr. esh. 94/1882).

Din acestu protocoiu se vede cá :

a) s'a dispusu facerea de apeluri càtra preotii din comune, pentru a imbarbatá pre poporu la spriginirea Asociatiunei prin numeróse inscrieri de membri;

b) s'a decisu tinerea adunarei generale in Naseudu la 30 Maiu a. c.

— Spre sciintia.

43. D-lu Patriciu Barbu din Reghinu, raspunde la harti'a pres. Nr. 56/1882, aratându totuodata, cá directoru alu despartimentului este parintele protopresbiteru Michailu Cristianu. (Nr. esh. 107/1882).

— Spre sciintia.

44. Ivindu-se necesitatea de a solicitá in caus'a unor lasaminte facute Asociatiunei si fondului academiei, s'au cercetatu actele privitóre la lasamentulu dupa dn'a Sabin'a Tobias din Abrudu. Din aceste acte se vede cá, in urm'a aretarei

d-lui R. Patiti'a de dto Blasiu 6/8 1877, prin care comunica, ca dn'a Sabin'a Tobias aru fi facutu unu testamentu, in care se afla legate si in favorulu Asociatiunei, insarcinandu pe d-lu Elia Macelariu din Sibiiu cu esecutarea testamentului, — s'a scrisu dela comitetulu centralu sub Nr. 329/877 de dto 18 Novembre d-lui E. Macelariu, cerendu-se deslusiri si o copia a testamentului. Intre exhibitele petrecute in urm'a acelora la protocolu, nu se afla respunsulu d-lui E. Macelariu la acésta adresa.

— Comitetulu decide, a se cere de nou dela d-lu Macelariu copi'a amintita a testamentului, pentru a puté cunósce adeverat'a stare a lucrului cu legatulu dnei S. Tobias.

45. Din aceleasi indemnuri s'au cercetatu actele in caus'a unei donatiuni facute in favorulu fondului academiei de repausatulu George Sebesianu din Alb'a-Iuli'a.

Din aceste acte s'a aflatu, ca in protocolulu siedintiei subcomitetului despartimentului VIII (Alb'a-Iuli'a) de dto 12 Fauru 1880 p. 3, actuariulu R. Patiti'a, aduce la cunoscintia, cumu practicantulu de dreptu George Sebesianu, repausatu in anulu 1870 a substituitu, pentru anumitu casu, de mostenitoriu alu intregi sale averi insemnate, fondulu academiei de drepturi. Totuodata arata, ca o copia a testamentului s'aru fi impartasitu comitetului inca mai nainte.

In urm'a acestei aretari s'a scrisu dela comitetu d-lui R. Patiti'a, advocatu in Alb'a-Iuli'a sub dt'a 4/6 1880 Nr. 91 ca, in testamentulu amintitu, a carui copia vidimata se pastréda la cass'a Asociatiunei, se dispune, ca dupa trecerea din viétia a erediloru sei, tóta averea sè se tréca la fondulu academiei de drepturi, ce are a se infintiá; ca aru trebui tinuta la subcomitetu in evidentiá viéti'a si trecerea din viétia a erediloru numitului testatoru; ca s'aru puté face o incercare de invoire cu eredi pentru intabularea averi intregi pe numele Asociatiunei, in virtutea testamentului, ca aru fi de lipsa a se procurá o copia autentica despre documentulu de transpunere si ca aru fi de doritu a se comunicá testamentulu originalu, ca si comitetulu se aiba esacta cunoscintia despre elu.

La aceste d-lu R. Patiti'a respunde la 31/7 1880, ca lasamentulu s'a pertractatu si testamentulu s'a declarat validu, dar' ca interesele fondului academiei n'aru fi fostu reprezentate; ca unulu dintre eredi, fiulu, aru fi muritu, remánendu inca o fetitia si mam'a veduva, care s'aru fi casatoritu de nou dupa G. Visi'a din Zlagn'a. Arata mai departe, ca testamentulu originalu fiindu pastratu la tribunalu, nu se póte estradá si ca aru trebui facuti pasii necesari prin advocatu pentru a asigurá dreptulu fondului. In casulu candu comitetulu l'aru affá pre densulu vrednicu in acésta afacere, sè-i avisedie o anticipare de 20 fl.

— Comitetulu decide:

Sè se insarcinedie d-lu R. Patiti'a a cercetá dupa eredi repausatulu G. Sebesianu, déca si câtii mai sunt in viétia, ér' pe de alta parte se faca pasii necesari pentru asigurarea drepturiloru fondului academiei. Spre acestu scopu sè i se dea imputernicire si anticipati'a amintita de 20 fl. v. a.

46. Cu privire la donatiunile facute pentru Asociatiune si fondulu academiei de repausatii canonici Mateiu Kiss si Petru Ratiu, din Lugosiu s'a aflatu ca:

Comitetulu sub datulu de 10 Maiu Nr. 11 pres. 1876 a insarcinatu pre d-lu advocatu Dr. Ioanu Maioru din Lugosiu cu reprezentarea intereseloru Asociatiunei la pertractarea lasamentului dupa canoniculu M. Kiss, dându'i plenipotentiá a face toti pasii ce ii va affá de lipsa in acésta afacere. In 29 Septembrie, neurmandu vre-unu respunsu dela numitulu domnu advocatu, s'a cerutu sub Nr. 316/1876 de nou informatiuni in cauza. La acestu ursoriu advocatulu respunde sub Nr. 356, fara datu, presentatu aici la 11 Novembre 1876, aratandu ca averea aru face in totalu 3084 fl. 69 cr., ér' passivele 540 fl. 56 cr., remanendu activele cu 2544 fl. 13 cr. Din acesti'a sunt in bani gat'a, 1500 fl., depusi spre pastrare la episcopulu V. Mihalyi, ér' restulu aru fi, cu puçine esceptiuni, investitu in alte valori si pretensiuni asigurate. Mai departe arata, ca actele aflandu-se la tribunalu, inca nu aru fi urmatu aprobarea pertractarei lasamentului, si ca indata dupa urmat'a aprobare va starui a se impartí banii intre legatari. Cu acésta ocaziune comunica si o copia a testamentului. De atunci, pana la momentu, n'a mai urmatu vre-o alta insciintiare din partea numitului domnu advocatu.

In caus'a lasamentului facutu in favorulu fondului academiei de canoniculu Petru Ratiu, comitetulu a insarcinatu pre acelasi domnu advocatu prin harti'a de dto 5 Iuniu Nr. 136 1877, cu reprezentarea Asociatiunei, ca administrátore alu fondului academiei, la pertractarea lasamentului din 30 Iunie 1877, cerendu totuodata, ca cu ocaziunea raportarei se trimita si o copia a testamentului repausatulu P. Ratiu, dimpreuna cu espensariulu seu.

La acésta insarcinare n'a urmatu respunsu pana la momentu.

— Comitetulu decide: a se adresá cátra d-lu advocatu Fabiu Rezeiu din Lugosiu, rugându-lu a cercetá dupa starea lucrului cu aceste doue lasaminte, ca apoi pe bas'a acestei cercetari se póta face pasii ulteriori.

47. Ivindu-se necesitatea de a trimite tuturoru directiuniloru despartieminteloru câte unu esemplariu din organulu Asociatiunei,

— Comitetulu, avendu in vedere, ca e necesariu, ca despartiemintele se fia informate despre cursulu afaceriloru la comitetulu centralu si ca este justu ca, pentru a face cu putintia aceste informatiuni, despartieminteloru sè li se trimita gratuitu organulu Asociatiunei, — va dispune pe calea sa cele de lipsa pentru espedarea organului seu „Transilvani'a“ dela inceputulu anului tuturoru despartieminteloru, la adres'a directorului, pentru cetire si pastrare in archivulu despartiemintului.

48. Directiunea despartiemintului XI (Símleu) respunde la harti'a pres. Nr. 56 a. c. acludandu si o lista a membriloru ordinari si ajutatori ai Asociatiunei, in cátu ei apartienu acelui despartiementu. (Nri esh. 129/1882).

— Spre sciintia.

49. Secretariulu alu II-lea presenta unu Nr. din revist'a germana din Lipsce'a „Magazin für die Litteratur des Auslandes“, cuprindendu o traducere nimerita germana de L. V. Fischer a poesiei „Destépta-te romane“ de A. Muresianu, si unu tomusioru „Bilder aus Rumánien“ de Adelheida Bandau, trimise pe sém'a bibliotecii de d-lu L. V. Fischer, literatu, in Erlau in Bavari'a. (Nr. esh. 136/1882).

— Spre placuta sciintia, avendu a se multiamí d-nului Fischer pentru interesantulu seu daru, care se va încorporá bibliotecii Asociatiunei.

50. Comitétulu parochialu din Campeni substernendu cu multiamita cuitanti'a despre cele 200 fl. votate cá ajutoriu scólei de fete de acolo, arata, cá in caus'a cercetarei mai regulate a scólei s'au facutu pasii necesari la locurile competente, dar' cá din partea acestora nu aru fi spriginitu dupa cumu aru trebú. (Nr. esh. 91/1882).

— Spre sciintia.

51. Societatea „Transilvani'a“ trimite 200 fl. pentru meseriasii sustienuti de dens'a pe trimestrul Aprile—Iunie a. c. cerendu a se escrie concurse noué pentru cele 7 stipendii, ce devinu vacante in decursulu primei jumetati a acestui anu. Totuodata aduce la cunoscintia, cá nu insista a se marginí stipendiile numai la invetiacei, ce aru profesá un'a din meseriile indicate la inceputu, ci lasa in acésta privintia comitetulu Asociatiunei libera dispunere. Cu acésta ocasiune arata, cá, organulu Asociatiunei, despre a cărui trimitere a fostu in sciintia, pâna la momentu nu l'a primitu, si comunica adres'a sub care sè se espedie pe viitoriu.

— Sum'a de 200 fl. s'a primitu cu multiamita, avendu a se adeverí primirea. Cu acésta ocasiune se va aduce la cunoscintia societatiei, cá pentru 6 burse, devenite in vacantia si amintite in adres'a mai susu amintita a societatiei, s'au scrisu chiaru pâna acumu concursu si bursele s'au conferitu in siedinti'a presenta; pentru alte 4 burse, cari devinu vacante pâna in Octombree a. c. se va escrie concursu la timpulu seu. Contractele invetiaceiloru, cărору s'au conferitu bursele din siedinti'a de adi, se voru trimite societatiei spre inregistrare.

Cátu pentru trimiterea organului Asociatiunei, s'au facutu dispositiile necesarie pentru a se trimite la adres'a comunicata unu esemplariu complectu, legatu de pe anulu trecut, si Nrii dela inceputulu anului curentu.

52. Emilu Popescu, elevu de a VI cl. gimnasiala din Naseudu, stipendistu alu Asociatiunei, presenta atestatulu de pe sem. I, dovedindu progresu eminentu. (Nr. esh. 137/1882).

— Spre sciintia.

Sibiu, d. u. s.

Verificarea acestui procesu verbale se concrede domniloru: Cosm'a, Popescu si Boiu.

Iacobu Bolog'a m. p., Dr. D. P. Barcianu m. p.,
vice-presiedinte. secretariu alu II-lea.

S'a cetitu si autenticatu. Sibiu, 16 Maiu 1882.

P. Cosm'a m. p. I. Popescu m. p. Z. Boiu m. p.

Catalogu alfabeticu

asupr'a cărtiloru aflátore in bibliotec'a „Asoc. tr. pentru lit. si cultur'a pop. rom.“ pâna inclusive la adunarea gen. dela Turd'a din 7—9 Aug. 1880, compusu de Petra-Petrescu archivariu si bibliotecariu alu Asociatiunei.

(Urmare din Nr. 23-24).

Diarie politice.

„Albin'a“ redactata in Pest'a, pro 1866/74 bros. 1875 (lips. Nr. 24, 30, 41, 44/5, 48, 54, 59 si urm.)

„Column'a lui Traian“, redactata in Bucuresci, pro 1870 (lips. Nr. 52), 1871 (lips. Nr. 49 si urm.), 1872 (lips. Nr. 32/3, 35 si urm.), 1873 (lips. Nr. 7, 9 si urm.)

„Concord'ia“, redactata la Pest'a a. 1863 (lips. Nr. 8, 18/9, 26, 32, 60, 66, 105), 1864/6, 1867 (lips. Nr. 21, 28, 35, 37/57, 61/2).

„Confederatiune latina“, redactata in Macerat'a, a. 1872 compl.

„Federatiunea“, redactata in Pest'a a. 1870 (lips. Nr. 1), 1871 (lips. Nr. 5, 8/15, 17/27, 32, 44, 50/5, 57, 59/60, 87/9, 97/9, 101/4, 112/3, 119 et 125) 1872 compl. leg., 1873 leg. (lips. Nr. 72), 1874 leg. (lips. Nr. 10).

„Gazet'a Transilvaniei“, redactata in Brasiovu a. 1854/5 leg. (lips. ex 1854 Nr. 1/79 si 81, ex. 1855 Nr. 9, 55, 68/9, 85), a. 1859/60 leg., 1861 (lips. 28), 1863/4 (lips. ex 1863 Nr. 54, 62, 93/4; ex 1864 Nr. 8/10, 66, 95), a. 1866 leg., 1867 leg., 1868 (lips. 56 si urm.), a. 1869 (lips. 2, 5, 8, 35, 38, 76 79/81, 92), a. 1870 (lips. 67, 73, 93), a. 1871 (lips. 44/5 si 47), a. 1872 (lips. Nr. 52/84 si 97).

„Ghimpele“, diariu umor. redactatu la Bucuresci, a. 1870/2 leg.

„Gur'a satului“, a. 1867, 1871, 1875/7 neocompletu.

„Informatiuni Bucurescene“, a. 1870/1 neocompletu.

„Observatoriulu“ Sibiu, a. 1878/9.

„Orientulu latinu“, redactatu la Brasiovu, a. 1874 leg., a. 1875 (lips. 31/2, 35, 42, 44, 46 si urmat.)

„Press'a“, redactata la Bucuresci, a. 1875.

„Romanulu“, Bucuresci a. 1867 leg. 1868/72. a. 1873 (lips. dela 21 Iulie).

„Semenatorulu“, Berladu, a. 1870, a. 1873 (lips. Nr. 1, 14, 28, 37, 42, 44).

„Telegrafulu Romanu“, Sibiu, a. 1853, 1863, 1864 (lips. Nr. 31/3, 40, 51, 62), a. 1865 (lips. Nr. 17—19, 24, 33, 83, 91, 93), a. 1866 (lips. Nr. 5, 15, 31, 33, 44, 50, 60, 66/7, 69, 72, 75), a. 1867 (lips. Nr. 27, 29, 44, 55, 89, 91), a. 1868 (lips. Nr. 14, 77—82, 84/7, 90, 105), 1869 (lips. Nr. 3, 6, 19, 25, 29, 33, 52, 74, 96), a. 1870 (lips. Nr. 12, 31, 39, 57, 63/6, 68, 80, 81), a. 1871 (lips. Nr. 17, 65/6, 70, 72), a. 1872/6, fia-care legatu separat, a. 1877 (lips. Nr. 38, 41, 45/6, 54, 67, 72, 83, 94), a. 1878 (lips. Nr. 10, 103), a. 1879 (lips. Nr. 37, 39).

„Traianu“, Bucuresci, a. 1869 leg., (lips. Nr. 1, 2, 5/6, 20/1 44), a. 1870 (lips. Nr. 1, 16, si urm.)

„Umoristulu“, Pest'a a. 1863 (lips. Nr. 1), a. 1864 (lips. Nr. 8), a. 1865 (lips. Nr. 4, 11, 16 si 21).